

והרי חמשה טפחים הוא יותר מכדי לעשות קמיע. ובהכרח, שהשיעור של חמשה טפחים נאמר בעור שאינו מעובד. ומתניתין ד"כדי לעשות קמיע" מיירי בעור מעובד, וקשיא לרב נחמן?

ומתריצין: **ההוא בקורטובלא**. עור שהתקשה ע"י בישול במים רותחין שאינו ראוי אלא לישוב עליו, ולכסות בו מטות, ולעשות ממנו שולחן. הילכך שיעורו בחמשה טפחים.

שנינו במשנה: קלף — **כדי לכתוב עליו** עט-ב פרשה קטנה.

ורמינחו: מהא דתניא:

בתהליך עיבוד העור מחלקין את עובי העור לשנים.

הצד העליון החיצוני, שמעליו השיער, נקרא קלף.

ואילו הצד התחתון הפנימי שכלפי הבשר נקרא דוכסוטוס, על שם "דוך" [מקום] "סוטוס" [בשר בלשון יוונית]. תוד"ה קלף.

קלף ודוכסוטוס, שיעור כל אחד מהם להוצאה הוא **כדי לכתוב עליו מזוזה**, דהיינו פרשת שמע ופרשת והיה אם שמוע.

וקשיא אמתניתין, דקתני שחייב על שיעור כתיבה של פרשת שמע בלבד?

ומתריצין: **מאי מזוזה?** — **מזוזה**

קתני מיהת במצה, **כדי לצור בו משקולת קטנה**. ואמר **אביי ריבעא דריבעא דפומבדיתא**. הרי מוכח כי שיעור עור שאינו מעובד הוא גדול מכדי לעשות קמיע, וקשיא אדרב נחמן?

ומתריצין: **התם — בכישולא**. בעור לח מיד אחר ההפשט, שעדיין אינו ראוי לעיבוד, לפיכך שיעורו גדול מעור מעובד. אבל רב נחמן מיירי בעור שכבר התייבש, שאעפ"י שאינו מעובד, הואיל וראוי לעיבוד הרי הוא כמעובד, ושיעורם שוה.

תו מקשינן לרב נחמן: **והתנן במסכת כלים:**

הבגד — שיעורו שלשה טפחים על שלשה טפחים לטמאות טומאת מדרם. שבשיעור זה הוא ראוי למשכב ומושב. ואם ישב עליו הזב אפילו אם לא נגע בו [כגון שהיה הפסק בינו לבגד] נעשה הבגד אב הטומאה, אבל לטומאת מגע די בשלש אצבעות.

השק — ארבעה על ארבעה טפחים.

העור — חמשה על חמשה.

מפי' העשוי מקנים ארוגים — ששה על ששה.

וכל השיעורים הללו, משק ואילך, נאמרו **בין לטומאת מדרם הזב בין לטומאת מגע של מת**.

ותאני עלה: הבגד והשק והעור — כשיעור האמור בהם לטומאה, כך שיעור דידהו לחיוב על הוצאה בשבת.

חשוב יותר, שראוי לכתובה, אין רגילין להשתמש בו אלא לכתובה. הילכך שיעורו גדול

אפילו עיקר הגט גדול יותר מכדי לעשות קמיע. אלא הם מפרשים דאדרבה, כיון שהדיפתרא

בברייתא "קלף ודוכסוסטוס כדי לכתוב עליו מזוזה" הכונה היא לקלף התפילין?

והא מדרקתני בהמשכה של הברייתא, בסיפא: קלף — כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין, שהיא שמע ישראל!

מכלל, דרישא דקתני קלף כדי לכתוב עליו מזוזה — במזוזה עצמה עסקינן, ולא במזוזה שבתפילין.

וקשיא, אם כן, רישא אסיפא. דרישא קתני קלף כדי לכתוב עליו מזוזה, ואילו סיפא קתני כדי לכתוב פרשה קטנה שבתפילין?

ומתרצינן: הכי קתני ברייתא: קלף ודוכסוסטוס — שיעורן בכמה? דוכסוסטוס — שיעורו הוא כדי לכתוב עליו מזוזה. שהדוכסוסטוס אין כותבין עליו תפילין רק מזוזה.

ובסיפא מפרש את שיעור הקלף, שהוא כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין, שהיא שמע ישראל.

אמר רב: דוכסוסטוס הרי היא כקלף — מה קלף כותבין עליו תפילין, אף דוכסוסטוס כותבין עליו תפילין.

ומקשינן אדרב, הא תנן במתניתין: המוציא קלף — השיעור להתחייב עליו הוא כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין, שהיא שמע ישראל.

ודייקנין: קלף, אין. דוקא הוא שיעורו קטן בכדי לכתוב שמע ישראל. אבל דוכסוסטוס

שבתפילין. שאין הכונה למזוזה ממש, אלא, לפי שכל פרשה מארבעת הפרשיות הנמצאות בתפילין של ראש [הכתובה על קלף בפני עצמו] נקראת "מזוזה",⁽¹⁾ נקט התנא גם כאן לשון מזוזה, וכוונתו היא לפרשת שמע, שהיא הקטנה שבהן.

והוינן בה: וכי קרי להו לפרשיות תפילין "מזוזה"?

ומשינינן: אין!

והתניא, שמצינו כן:

רצועות תפילין, כשהן עם התפילין — מטמאות את הידים הנוגעות בהן, כדין ידים שנגעו בספר תורה, שגזרו חכמים [בגזירות י"ח דבר, לעיל יד א] טומאה על הידים לענין שיפסלו את התרומה במגע.

אבל אם היו הרצועות בפני עצמן — אין הן מטמאות את הידים.

רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: הנוגע ברצועה — טהור. שאין ידיו נטמאות עד שיגע בקציצה, בבית של התפילין.

רבי זכאי משמו של רבי שמעון בן יהודה אומר: אפילו הנוגע בקציצה טהור, עד שיגע במזוזה עצמה, בקלף שבתוך הבית.

הרי מצינו שהתנא קורא לקלף התפילין "מזוזה".

ומקשינן: כיצד אפשר לומר שזה ששינינו

1. על שם שגנוזה בתוך הבתים של תפילין כמזוזה קרי ליה מזוזה. ריטב"א.

יתר. [וכמו שכתב רש"י במתניתין לגבי קלף ששיעורו גדול מנייר].

על הקלף הרי היא פסולה. אבל אם כתב תפילין על דוכסוסטוס כשר.

ומקשינן: **והתניא: שינה בזה ובזה** — **פסול**. ומשמע דבין מזוזה ובין תפילין פסולין אם שינה בהם.

ומתריצין: הא דקתני שינה בזה ובזה אין הכוונה ששינה בתפילין ובמזוזה. אלא **אידי ואידי**, "שינה בזה ובזה" — **אמזוזה בלבד** קאי.

ושני שינויים הם שפוסלין בה:

א. **הא דכתבינהו למזוזה אקלף**, ולא כדינה, על הדוכסוסטוס.

ואפילו אם כתב על הקלף בצדו החיצוני, שכתבו **במקום שיער**, כדין מזוזה שנכתבת במקום שיער [שהרי דינה של מזוזה הוא להכתב על הדוכסוסטוס, ומקום הכתיבה עליו הוא בצידו החיצון, במקום שיער] ולא כתב כרגיל בקלף בצדו הפנימי — אעפ"כ פסולה המזוזה, משום ששינה מדוכסוסטוס לקלף.

ב. **אי נמי**, שינוי נוסף פוסל במזוזה, הוא כגון שכתבה **אדוכסוסטוס במקום בשר** ולא במקום שיער.

אבל בתפילין אין פוסל בו אם שינה מקלף לדוכסוסטוס.⁽²⁾

ואיבעית אימא: שינה בזה ובזה, הכוונה היא בין בתפילין ובין במזוזה, ופסולן תנא דברייתא.

ולא קשיא לרב — כי בפלוגתא **דתנאי היא** שנויה.

לא סגי בשיעור זה, אלא צריך שיעור יותר גדול, דהיינו בכדי לכתוב עליו שתי פרשיות שבמזוזה.

ואי כדרב, שדוכסוסטוס ראוי גם לתפילין, היה לו לתנא של המשנה לשער גם בהוצאת הדוכסוסטוס את השיעור הקטן של פרשת שמע ישראל שבתפילין, לחומרא?

ומתריצין: **למצוה** מן המובחר אכן בעינן דוקא קלף לתפילין. ולכן בהוצאת קלף משערינן רק בתפילין ולא בדוכסוסטוס. שאעפ"י שגם הוא כשר מעיקר הדין לתפילין, מכל מקום אין הדרך להשתמש בו לתפילין, כיון שאינו מן המובחר אלא למזוזה. ולכן משערינן ליה במזוזה.

תא שמע מהא דתניא:

הלכה למשה מסיני:

א. **תפילין** — נכתבין על הקלף.

ב. **ומזוזה** — נכתבת על דוכסוסטוס!

ג. **קלף** — כותבין עליו **במקום בשר**, בצדו הפנימי שכלפי בשר הבהמה.

ד. **דוכסוסטוס** — כותבין עליו **במקום שיער**, בצדו החיצוני שכלפי שיער הבהמה.

הרי שדוקא קלף כשר לתפילין ולא דוכסוסטוס. וקשיא אדרב?

ומתריצין: ההיא נמי **למצוה**. אבל מעיקר הדין גם דוכסוסטוס כשר לתפילין.

ומקשינן: **והתניא: אם שינה — פסול!**?

ומתריצין: **אמזוזה** הוא דקאי, שאם כתבה

ואידי אתפילין ושנוי אחד הוא שכתבן על הקלף

2. תוד"ה אידי, מקשים שהיה יכול לתרץ אידי

הרי שברייתא זו דתנא דבי מנשה סברה דתפילין כשרין אפילו על דוכסוסטוס, ורב סבר כוותה.

ומקשינן: וליטעמך, דמוקמית בתפילין אכתי תקשי: תפילין אגויל מי כתבינן?!

ומסקינן: אלא, כי תניא הווא — בספר תורה שכשר גם אגויל.

לימא מפייע ליה לרב מהא דתניא:

תפילין של ראש אין משנין אותן לעשותן לתפילין של יד לפי שזו הורדה מקדושתן. שקדושת תפילין של ראש חמורה מתפילין של יד.

כיוצא בו: תפילין שבלו וספר תורה שבלה — אין עושין מהן מזוזה על ידי חיתוך הפרשיות מספר תורה⁽³⁾ או מתפילין [של יד. שכל ארבע הפרשיות הם בקלף אחד] את פרשיות שמע והיה אם שמע ולשימם במזוזה — לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. שקדושת מזוזה קלה מקדושת ספר תורה ותפילין.

ודייקנין: טעמא דאין עושין מתפילין מזוזה משום דאין מורידין מקדושתן. הא אי הוי אמרינן דמורידין היו עושין.

והרי יש לדקדק: האי תפילין — דכתיבא אמאי?

שיש תנאים שחולקין ומכשירין אם שינה בתפילין, ורב פסק כותייהו.

דתניא: שינה בזה ובזה — פסול.

רבי אחא מכשיר משום רבי אחי בר חנינא, ואמרי לה: משום רבי יעקב ברבי חנינא.

[רב סבר דרבי אחאי מכשיר רק אם שינה בתפילין בכך שכתבו על דוכסוסטוס, אך לא בשינה במזוזה שכתבה על קלף. ולכן לא אמר שקלף הרי הוא כדוכסוסטוס אלא רק אמר שדוכסוסטוס הרי היא כקלף, רש"י ותוס'].

רב פפא אמר: רב דאמר — כתנא דבי מנשה.

דתנא דבי מנשה: כתבה על הנייר ועל המטלית פסולה. על הקלף ועל הגויל [עור מעובד שלם שעדיין לא חילקוהו לרוחב], ועל דוכסוסטוס כשרה.

והוינן בה: כתבה — מאי כתב, תפילין או מזוזה?

אילימא מזוזה? לא יתכן. כי מזוזה אקלף מי כתבינן?! שזה ודאי פסול.

אלא לאו שכתב תפילין על הדוכסוסטוס.

אינם כתובים בספר תורה זה ליד זה וכיצד יעשה מהם מזוזה, וצריך לומר באופן שפרשת שמע היתה כתובה בסוף העמוד שאפשר להוסיף למטה ממנה בשולי הגליון את פרשת והיה אם שמוע, או שפרשת והיה אם שמוע היתה בראש העמוד שיכול להוסיף למעלה ממנה פרשת

במקום שיער והשנוי השני שכתבן על דוכסוסטוס במקום בשר. ותירצו דאה"נ אלא ניחא להגמ' להחזיק בתירוץ הקודם דשינה פסול קאי אמזוזה.

3. לכאורה פרשיות שמע ופרשת והיה אם שמוע

כשרה על קלף, לרב נמי לא תימא דהוא אמר דוכסוסטוס הרי הוא כקלף.

אלא אימא כך אמר רב: קלף הרי דוכסוסטוס מה דוכסוסטוס כותבין עליו מזוזה אף קלף כותבין עליו מזוזה.⁽⁴⁾

שנינו במשנה: דיו כדי לכתוב שתי אותיות.

תנא: המוציא דיו, שיעורו הוא בשיעור ג-א כתיבת שתי אותיות כשהוא מוציא בדיו יבש. או בשיעור שתי אותיות — בדיו שבקולמוס. או שמוציא דיו הראוי לכתוב שתי אותיות, בקלמריין, בקסת הסופר.

בעי רבא: הוציא דיו בשיעור אות אחת, בדיו יבש ואות אחת בקולמוס ואות אחת בקלמריין — מהו? האם מצטרפין שלשת סוגי הדיו לשיעור שתי אותיות?⁽¹⁾

ומסקינן: תיקו!

אמר רבא: הוציא דיו בשיעור שתי אותיות לרשות הרבים, וכתבן כשהוא מהלך, הרי על אף שלכאורה הוא לא עשה הנחה ברה"ר, שהרי הוא עצמו לא נח נולא היה מצב שבו ניתן לומר ש"הנחת גופו הוי

לאו, דכתיבא אדוכסוסטוס. שהרי אם היו כתובים על קלף, בלאו האי טעמא דאין מורידין אי אפשר לעשות מהם מזוזה, לפי שאינה כשרה אלא על דוכסוסטוס.

הרי שתפילין כשרין גם על דוכסוסטוס, וראיה לרב.

ודחינן: לא! הכא איירי דכתיבא על הקלף, ולעולם אין תפילין כשרים על דוכסוסטוס.

ומקשינן: ומזוזה אקלף מי כתיבין?! דאיצטריך לומר שאין עושין מתפילין מזוזה משום אין מורידין.

ומתריצין: אין!

והתניא כן: כתבה למזוזה על הקלף, על הננייר ועל המטלית פסולה.

אמר רבי שמעון בן אלעזר: רבי מאיר היה כותבה למזוזה על הקלף מפני שהיא משתמרת, שהקלף חזק יותר מהדוכסוסטוס. ותנא דברייתא ד"תפילין שבלו" סבר כרבי מאיר.

ומסקינן: השתא דאתית להכי דמזוזה

שבדיעבד כשר גם אקלף, והא דרבי מאיר היה כותבה היינו לפעמים כשלא היה מזדמן לו דוכסוסטוס, אי נמי דוקא במקום שאינה משתמרת כגון שעומדת במקום התורפה או מזוזה של רבים שאינה נבדקת אלא פעמים ביובל היה כותבה על קלף, אבל לכתחילה צריך דוכסוסטוס למזוזה. ר"ן וריטב"א.

1. ואין להקשות דתיפוק ליה שהוא חייב משום הוצאת הקולמוס. כיון שהקולמוס הוא טפל לדיו

שמע, תוד"ה הא. ובריטב"א מפרש שחתך שתי הפרשיות ותפרן יחד דכשר בכי האי גוונא.

4. נחלקו ראשונים, יש אומרים שאף לכתחילה כותבין מזוזה על קלף לרב, דהא אמרינן דהוא סבר כרבי מאיר ורבי מאיר היה כותבה על הקלף ומשמע דלכתחילה היה עושה כן, והא דקתני לעיל דהלכה למשה מסיני מזוזה על דוכסוסטוס היינו אף על דוכסוסטוס, ויש אומרים דגם רב סבר דלכתחילה מצות מזוזה על דוכסוסטוס אלא